

MARYJA W KOŚCIELE ANGLIKAŃSKIM

Kościół anglikański jest formą protestantyzmu obok wyznania augsburskoluterańskiego i reformowanego.

Źródłem teologii anglikańskiej jest Pismo św. i Tradycja. Punktem wyjścia są Symbole Wiary: apostołski, nicejski, atana- zjański, które zawierają pełną naukę objawioną w Piśmie św.; nadto obowiązuje nauka Soborów Nicejskiego, Konstantynopoli- tańskiego, Efeckiego i Chalcedońskiego.

Z uwagi na ścisły związek doktryny z życiem, teologia angli- kańska jest zorientowana liturgicznie. Najważniejszą rolę pełni tu *Book of Common Prayer*, a nie anglikańskie artykuły wiary, gdyż — według nauczania tego Kościoła — istotę chrześcijaństwa stanowi kult Boży¹.

1. Mariologia

W Kościele anglikańskim, jak i w innych wyznaniach prote- stanckich, Maryja nazywana jest *Theotokos*, którą to prawdę wiary o Jej Bożym macierzyństwie anglikanie akceptują jako udokumentowaną nauczaniem Biblii i Tradycji². Zgodne to jest z drugim Artykułem Wiary Kościoła anglikańskiego, określają- cym: „Syn, który jest Słowem Ojca, odwiecznie z Ojca zrodzo- nym, prawdziwy i wieczny Bóg, jednej substancji z Ojcem, w łonie Błogosławionej Dziewicy z Jej natury wziął ludzką sub- stancję”³.

Tytuł *Theotokos* anglikanie uważają za najbardziej starożytny i najbardziej odpowiedni dla Najświętszej Maryi Panny, a wszel- kie inne tytuły, jak również przywileje przyznawane Maryi, uwa- żają za zbyteczne⁴. Z tych względów nie znajduje u nich akcep-

¹ R. Łukaszyk, *Teologia Kościoła anglikańskiego*, w: *Encyklopedia Ka- tolicka*, t. 1, Lublin 1973, 587-590.

² C. Stephenson, *Our solitary Bost*, London 1983, ss. 11-12; H. E. Sy- monds, *The Blessend Virgin Mary*, w: *The Blessed Virgin Mary. Essays by Anglican Writers*, ed. by E. L. Mascall and H. S. Box, London 1963, ss. 1-11; E. L. Mascall, *Theotokos: The Place of Mary in the Work of Sal- vation*, w: tamże, ss. 12-26; A. Farrer, *Mary, Scripture, and Tradition*, w: tamże, ss. 27-52.

³ E. L. Mascall, *Theotokos*, dz. cyt., s. 19.

⁴ W. Zyciński, *Jedność w wielości. Perspektywy Mariologii ekumenicz- nej*, Kraków 1992, s. 242-244.

tacji nauka Kościoła katolickiego o Wniebowzięciu, wiecznym Dziewictwie, Niepokalanym Poczęciu Maryi. Również doktryna Kościoła katolickiego z zakresu mariologii, jak i kult maryjny w nim praktykowany, był dla anglikanów wyrazem bałwochwaltstwa⁵. Ponadto anglikanie, w zakresie zarówno XVI-wiecznej mariologii, jak pobożności maryjnej Kościoła katolickiego, uznają za swoje stanowisko Reformacji, że Maryja katolików jest inna od tej, o której mówi Biblia⁶.

Pod wpływem Ruchu Oksfordzkiego oraz dialogu ekumenicznego na temat Maryi, można zauważyć w Kościele anglikańskim wzrost zainteresowania mariologią, jak i pobożnością maryjną.

Mackenzie przypomina, że Kalwin, Luter jak i Zwingli nau czali o Maryi jako *semper Virgo* oraz przyznawali Maryi tytuł *Theotokos*. Zarówno luteranie jak i kalwinianie zgadzali się z pro roctwem Maryi: „wszystkie pokolenia nazwą mnie Błogosławio ną”, które się stale potwierdza w Kościele. Kalwin nawoływał swoich współwyznawców, by czcić i wielbić Maryję jako nauczy ciela, który poucza wiernych, jak słuchać przykazań Jej Syna. Jeszcze w 1655 r. Waldensi w swoim wyznaniu wiary twierdzili, że Najświętsza Dziewica i święci „są błogosławieni, godni naślado wnictwa i czci”⁷. Ale strona pragmatyczna mariologii i po bożności maryjnej była zupełnie inna. Była ona bowiem łatwo identyfikowana jako symbol „Katolicyzmu”, z ciągle zaostrza jącym się pejoratywnym pojęciem protestantów XVI wieku, ze wszystkim, co odrzucili reformatorzy. Był to przecież religijny ruch odnowy. Samo imię Maryi wzbudza więc silne uczucia antypatii wśród protestantów. Uczucie oporu, a nawet gniewu, wywołuje termin „Królowa Niebios” lub „Pośredniczka łask wszelkich”; ponadto nabożeństwa w sanktuariach maryjnych gor szą protestantów zastanawiających się, czy przepaść dzieląca ich i katolików jest w ogóle możliwa do przewyciężenia. W cza sach współczesnych problematyka maryjna nabiera nowego zna czenia.

Teologowie anglikańscy wskazują, że „być we wspólnocie z Maryją, znaczy mieć kogoś, kto wskazuje jak nie cofać się przed skierowanym ku nam głosem Boga, co znaczy słuchać Słowa Bożego, które powinniśmy włączyć w nasze życie, w nasze

⁵ J. A. Ros Mackenzie, *Mary as an Ecumenical Problem*, w: *Mary's Place in Christian Dialogue. Occasional Papers of the Ecumenical Society of the Blessed Virgin Mary 1970—1980*, edit. by A. Stacpoole, London 1982, ss. 34-41.

⁶ J. Satge, J. McHugh, *Bible and Tradition in regard to the Blessed Virgin Mary*, w: *Mary's Place*, dz. cyt., ss. 51-60.

⁷ J. R. A. Mackenzie, dz. cyt., ss. 35-36.

postępowanie, miłować to Słowo, głosić Je, dzielić się Nim w życiu tego świata”⁸.

Elity Kościoła Wysokiego (*High Church*) zarówno doktrynalnie, jak i liturgicznie najbliższe katolicyzmowi, skłonne są widzieć katolicką mariologię merytorycznie zawartą w doktrynie Kościoła starożytnego. Nie uległo natomiast zmianie stanowisko Kościoła Niskiego (*Low Church*).

W modlitewniku *Book of Common Prayer* utrzymane są święta maryjne: Zwiastowania, Poczęcia i Oczyszczenia NMP, a także w *The Alternative Service Book* z 1980 r. znajdują się święta wyżej wspomniane oraz Nawiedzenia, obchodzone 31 maja⁹. W modlitewniku tym kolekta mszalna na Boże Narodzenie mówi o Maryi *pure virgin* a w modlitwach wieczornych znajduje się hymn *Magnificat*.

2. Pobożność maryjna

Nabożeństwo do Matki naszego Pana należy do najwcześniejszych form chrześcijańskiej pobożności. Modlitwy o wstawienictwo Maryi były odmawiane w powszechnych nabożeństwach chrześcijan, zanim doktryna o Trójcy Przenajświętszej została zdefiniowana. Jest ono częścią tradycji Kościoła, który sam czuje się złączony z Chrystusem, a przez to w specjalnym pokrewieństwie z Jego Matką, która jest żywym obrazem dla chrześcijan¹⁰. Ponieważ jest to pobożność serca, często trudno jest kontrolować jej przesadność tym, którzy czują silną więź istniejącą między dzieckiem a matką. Z tego też powodu istnieje podejrzliwość w świadomości anglikanów — twierdzi Stephenson, były duszpasterz anglikańskiego sanktuarium Matki Bożej w Walsingham — czy teologowie rzymskokatolicki czują się zobowiązani teologicznie uzasadnić te przejawy kultu, które przecież wyrosły jednostronnie z ludowych nabożeństw.

W Kościele anglikańskim reformacja zupełnie odrzuciła sanktuaria i wizerunki. Gdy w ubiegłym wieku nastąpiła odnowa katolicyzmu, purytanie odwrócili się od ikonoklazmu, który nie przemawiał do charakteru anglikanów¹¹. Obecnie widzi się często

⁸ Tamże, s. 39.

⁹ *The Alternative Service Book 1980. Services authorized for use in the Church of England in conjunction with The Book of Common Prayer*, London 1980, ss. 17-19.

¹⁰ J. C. Stephenson, *Popular Devotion to Our Lady*, w: *The Blessed Virgin Mary*, dz. cyt., s. 103.

¹¹ C. Stephenson, *Our solitary boast. Why Christians honour our Lord's Mother*, dz. cyt., s. 12.

obrazy i ikony Błogosławionej Dziewicy w kościołach parafialnych, a nawet i w katedrach, nierzadko otoczone kwiatami oraz zapalonymi świecami¹². Tenże sam autor twierdzi, że święta ku czci Matki Bożej wchodzą w skład liturgicznego życia Kościoła, chociaż wiele z nich miało początek w kulcie ludowym.

Miesiąc maj jako miesiąc specjalnych nabożeństw do Maryi Panny ma w Anglii swoje odzwierciedlenie, w niektórych przynajmniej miejscach, jako koronowanie Królowej Maja w ludowych obchodach. Nie ma to jednak żadnego wpływu na życie religijne anglikanów.

Pieśni na cześć Matki Boga są w Kościele anglikańskim na wysokim poziomie.

W Kościele katolickim w Anglii zostało założonych wiele towarzystw i bractw religijnych, które zachęcają wiernych do czci Maryi i rozpowszechniają Jej kult. W Kościele anglikańskim są tylko dwie organizacje maryjne, które cieszą się względną ilością członków; są to: Stowarzyszenie Maryi i Stowarzyszenie Matki Bożej z Walsingham. Jest też — mówi Stenphenson — wiele wspólnot religijnych, które mają Ją za swoją patronkę, jak to jest w przypadku Związku Matek.

Liczba anglikanów odmawiających różaniec wzrasta — zauważa Stephenson — ale nie można określić różańca jako modlitwy popularnej w Kościele anglikańskim; niemniej każdy kapłan, który pracował w wiejskich parafiach, zdaje sobie sprawę z potrzeby jakiejś prostej formy modlitwy, by poprowadzić ludzi do żywego kontaktu z Bogiem.

Z form ludowych czci Matki Bożej odradza się pielgrzymka do sanktuariów maryjnych, procesje maryjne w Walsingham, ozdabianie kwiatami Jej wizerunków, zapalanie świec.

3. Anglikańskie Sanktuarium maryjne w Walsingham

Ważną rolę w życiu Kościoła katolickiego i anglikańskiego w Anglii pełni sanktuarium maryjne w Walsingham. Jest to miasteczko w hrabstwie Norfolk w północno-wschodniej Anglii. Walsingham jako wioska istniało już z początkiem XI wieku.

XIV — wieczne źródła rękopiśmienne mówią, że w 1061 r. w dworku, do którego wioska należała, młoda pobożna wdowa Richeldis de Faverches modląc się miała widzenie Matki Bożej, która ukazała się jej w skromnym domku w Nazarecie, gdzie ze św. Józefem wychowywała swego Syna, Jezusa. Ponieważ

¹² Stephenson, *Popular Devotion...*, dz. cyt., s. 117.

widzenia te powtarzały się, postanowiła na miejscu objawień wybudować dom, który przypominałby dom w Nazarecie. Czas wypraw krzyżowych sprzyjał zdobyciu opisu, według którego wybudowano mały domek (kaplicę) na wzór Domku Rodziny świętej w Nazarecie — „anglikańskie Nazaret”. Sanktuarium wnet rozwinęło się i zdobyło sobie sławę w Europie¹³.

Pielgrzymowali do niego królowie Anglii i pątnicy niemal z całej Europy; wśród nich był też Erazm z Rotterdamu, który ku czci Matki Bożej z Walsingham ułożył pełną głębi modlitwę¹⁴.

Ukształtowała się z czasem tradycja, że wszyscy pielgrzymi na milę przed sanktuarium zdejmowali obuwie i dalej szli boso. Na miejscu zdejmowania obuwia wybudowano w XIV wieku specjalną kaplicę nazwaną *Slipper Chapel*¹⁵.

W Walsingham były dwa zakony: Augustianów i Franciszkanów, którzy przez wieki usługiwali pielgrzymom. Reformacja brutalnie przekreśliła działalność „angielskiego Nazaretu” Henryk VIII, niegdyś pielgrzym do sanktuarium, w 1538 r. zarządził kasatę klasztorów i sanktuarium. Figurka Matki Bożej z Dzieciątkiem, zabrana do Londynu, została spalona. Kościół katolicki w Anglii praktycznie przestał istnieć na okres niemal trzech wieków. W okresie Ruchu Oksfordzkiego, kiedy Kościół katolicki otrzymał zgodę na działalność oficjalną, odbudowano w 1897 r. *Slipper Chapel*, a w roku następnym papież Leon XIII przywrócił tam kult Matki Bożej.

Z początkiem lat dwudziestych tego stulecia, w 1923 r. anglikański pastor Alfred Hope Patten, proboszcz parafii Walsingham, decyduje się na odbudowanie Świętego Domku, *Holy House*, na wzór tego z XI wieku, co dało początek dzisiejszemu anglikańskiemu sanktuarium maryjnemu. Od 1927 r. przybywali tam pielgrzymi anglikańscy. W 1931 r. na miejscu dawnego sanktuarium została wybudowana kaplica, która wymiarami miała przypominać dawny „angielski Nazaret” sprzed Reformacji. W kaplicy znajduje się figurka Matki Bożej z Dzieciątkiem (replika dawnej) czczona wielkim kultem, o czym świadczą składane kwiaty, zapalone świece wotywnie, korony na głowie Matki i Dzie-

¹³ J. C. Stephenson, *Popular...*, dz. cyt., s. 118-120.

¹⁴ „O Jedyna wśród Kobiet, Matko i Dziewico, Matko szczęśliwa, Dziewico najczystsza, my grzeszni przychodzimy do Ciebie, która jesteś najczystsza, pozdrawiamy Ciebie, oddajemy Ci hołd, naszymi skromnymi darami; niech Twój Syn użyczy nam tego, ażebyśmy przez naśladowanie Twoich cnót i za łaską Ducha Świętego zasłużyli sobie na to, aby Pan Jezus narodził się w naszych duszach i nigdy nas nie opuszczał”.

¹⁵ K. Keler, *Sanktuarium Maryjne w Walsingham*, Przegląd Katolicki, 1993, nr 9.

ciątku. Obecnie jest to znowu sanktuarium maryjne o szerokim polu oddziaływania na płaszczyźnie religijnej i ekumenicznej. Pieczę nad nim pełni Kościół anglikański, a posługę duszpasterską pełnią księża anglikańscy i siostry zakonne. Rokrocznie na święto Nawiedzenia NMP przybywa kilka tysięcy pielgrzymów anglikańskich na uroczystą Mszę św. i wspólną procesję, co nie odbywa się bez protestu niektórych grup protestanckich¹⁶.

Sanktuarium anglikańskie i katolickie dzieli jedna mila. Początkowo obydwie sanktuaria działały oddzielnie i z wielką obustronną nieufnością. Ale powoli kolejni duszpasterze sanktuariów zwiększali wzajemne zaufanie i wspólną działalność. Pielgrzymi, którzy tam przybywają, modlą się na ogół w obydwu sanktuariach. W 1982 r., podczas wizyty Ojca św. Jana Pawła II w Wielkiej Brytanii, na spotkanie Papieża z młodzieżą na Wembley przyniesiona została statua Matki Boskiej z Walsingham wspólnie przez anglikanów i katolików.

W Walsingham jest też kaplica Kościoła prawosławnego; zostały też zaproszone inne wspólnoty chrześcijańskie do swojej tam obecności kultowej i duszpasterskiej.

Matka Boża z Walsingham, czczona w Kościele katolickim i anglikańskim, niesie Anglii, Europie, wciąż podzielonemu chrześcijaństwu specyficzne przesłanie ekumeniczne poszukiwania dróg jedności.

4. Towarzystwo Ekumeniczne Błogosławionej Dziewicy Maryi

Założenie „Ekumenicznego Towarzystwa Błogosławionej Dziewicy Maryi” przez Martina Gillet w r. 1970, katolickiego teologa, było zadziwiająco odważną próbą ożywienia ruchu ekumenicznego na płaszczyźnie wspólnych spotkań chrześcijan o różnych tradycjach, celem przedyskutowania miejsca Maryi w wierze i pobożności. Od początku członkowie głównych odłamów chrześcijańskich w Anglii wzięli w nich czynny udział. Każdy z nich mógł swobodnie i szczerze przedstawić swój punkt widzenia w sprawie miejsca Maryi w swojej wspólnocie chrześcijańskiej, a to dzięki stworzeniu atmosfery przyjaźni, w której najbardziej kontrowersyjne zagadnienia mogły być przedyskutowane. Prace Ekumenicznego Towarzystwa uświadomiły ich członkom, że prawdy

¹⁶ Biblioteka, *Community of the Resurrection, Mirfield West Yorkshire*, mps. *The Walsingham Story 1061-1061*, by H. A. Bond; *England's National Shrine of our Lady, Past. Present* by A. Hope Patten, 1950; C. Colven, *The Shrine of Our Lady of Walsingham England's Nazareth*, w: *Guardians of the Shrine Our Lady of Walsingham*, 2 (1991) s. 2-8.

wiary dotyczące Maryi nie są marginalnym przedmiotem. Omawiano je z punktu widzenia Biblii, teologii, historii, pobożności, sztuki i literatury. Uczestnicy spotkań twierdzą: „Prawie zawsze dochodziliśmy do przekonania, że Maryja jest przewodniczką w drodze do postępu w więzach ekumenicznych”¹⁷.

W hołdzie złożonym założycielowi Towarzystwa, Marcinowi Gillet, który zmarł w dniu św. Jerzego w 1980 r., wygłoszone referaty na sesjach Towarzystwa wydano w formie książkowej *Mary's Place in Christian Dialogue*. Referaty, wolne od fałszywego irenizmu i bezpodstawnych uprzedzeń, stanowią promocję dialogu ekumenicznego na temat Maryi, prowadzonego w Anglii, kraju wielu wspólnot chrześcijańskich. Wspólnym ich przesłaniem jest założenie, zarówno niektórych autorów jak i tradycji anglikańskiej, niewyrażania zastrzeżeń co do konkretnych twierdzeń mariologii katolickiej, lecz jedynie ich statusu dogmatycznego¹⁸.

5. Sekcja Maryjna „Końcowego Raportu Międzynarodowej Komisji Anglikańsko-Rzymsko Katolickiej” (ARCIC)

Raport Końcowy ARCIC dotyczy prymatu papieskiego i jest podzielony na cztery części. Czwarta zawiera materiały dotyczące zagadnienia nieomyślności Biskupa Rzymskiego w sprawach wiary i moralności. Z tym zagadnieniem wiąże się ogłoszenie dogmatów maryjnych: Niepokalanego Poczęcia (1854 r.) i Wniebowzięcia (1950 r.) które wywołały silną reakcję ze strony anglikanów kwestionujących nieomyślność dogmatów ogłaszanych przez Biskupa Rzymu z pominięciem Synodu i Soboru, od czasu podziału dwóch wspólnot. Niemniej jednak anglikanie i rzymskokatolicy mogą się zgodzić co do wielu prawd, jakie te dwa dogmaty zawierają i potwierdzają.

Prace Sekcji Maryjnej zawierają ustalenia konwergencji i dywergencji prawd wiary, dotyczących funkcji Maryi w tajemnicy Chrystusa i Kościoła.

Członkowie Sekcji twierdzą: „My zgadzamy się z tym, że między Bogiem a człowiekiem może być tylko jeden pośrednik: Jezus Chrystus; odrzucamy więc taką rolę Maryi, która przysłania to twierdzenie. Zgadzamy się, że w chrześcijańskim rozu-

¹⁷ Eric W. Kemp, Bishop of Chichester, Mervyn A. Aleksander, Bishop of Clinton, Gordon S. Wakefield, Principal of Queen's College, Birmingham, *Foreword by the executive co-chairmen of the ESBVM*, w: *Mary's Place in Christian Dialogue*, dz. cyt., s. VIII.

¹⁸ Por. Życiński, dz. cyt., s. 268.

mieniu Maryja jest nierozłącznie związana z nauką Kościoła o Chrystusie. Zgadamy się i uznajemy chwałę i niespotykaną łaskę Maryi. Matce Boga Wcielonego odpowiednio oddajemy cześć we wspólnocie świętych, obchodzimy Jej święta. Zgadamy się, że była Ona przygotowana łaską świętą, by zostać Matką naszego Odkupiciela, przez którego Ona sama została odkupiona i przyjęta do chwały. Następnie zgadzamy się i uznajemy, że Maryja jest wzorem: świętości, posłuszeństwa i wiary dla wszystkich chrześcijan. Przyjmujemy, że jest to możliwe, by uważać Ją za postać proroczą w Kościele Bożym, przed jak również po Wcieleniu”¹⁹.

Zakres dywergencji prawd odnośnie do Maryi obejmuje dogmat o Jej Niepokalanym Poczęciu i Wniebowzięciu. Anglikanie uważają, że umotywowanie definicji zawartych w tych dogmatach nie ma dostatecznego poparcia w Piśmie św. W związku z tym anglikanie stawiają pytanie, czy w przypadku jakiegokolwiek zjednoczenia naszych Kościołów będzie wymagane podporządkowanie się tym dogmatom.

Zakończenie

Protestanci wszelkiej denominacji zgodnie twierdzą, że mariologia dzieli Kościoły. Ale z drugiej strony podkreślają, że Maryja należy do Ewangelii i do Kościoła; stąd też Jej specyficzne miejsce we wspólnotach chrześcijańskich. I tak we wschodnim Kościele w pobożności maryjnej akcent położony jest na uwielbienie Maryi jako Rodzicielki Chrystusa. W Kościele zachodnim na poszukiwaniu Maryi w modlitwie, co uwypukla częste powtarzanie *ora pro nobis*, a także na naśladowaniu Maryi. W pobożności maryjnej Kościoła anglikańskiego wyróżnia się przykład świętości Maryi. Kościół stawia Ją jako wzór współpracy z Bogiem. Wśród anglikanów wywodzących się z tradycji Kościoła Wysokiego czy spadkobierców anglokatolicyzmu pobożność maryjną uważa się za istotną część życia Kościoła. Świadczy o tym w Anglii odradzanie się pielgrzymek, szczególnie do Walsingham, obchód świąt maryjnych, prowadzony dialog doktrynalny.

¹⁹ *Mary's Place in Christian*, dz. cyt., *The Marian Section „The Final Report” of The Anglican/Roman Catholic International Commission*, s. IX-X.